

EVROPSKA UNIJA IN ZASEBNI NEREGISTRIRANI ARHIVI

Ciril Gale *

UDK: 930.25(4)

Ciril Gale: Evropska unija in zasebni neregistrirani arhivi. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 6/2007, str. 393-396.

Izvirnik v slovenščini, izvleček v slovenščini in angleščini, povzetek v angleščini.

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo se je znatno povečala nevarnost, da se slovenska kulturna dediščina "zlije" z večnacionalno evropsko. Nevarnost je še toliko večja zaradi sprejetih obveznosti. Zelo velika nevarnost izvira tudi iz majhnosti našega naroda ter poizkusom, da se čim bolj prilagodimo evropskim standardom. Zato je še toliko bolj pomembno, da se zavemo pomembnosti slovenske kulture za obstoj naroda kot celote. V kolikor se tega ne bomo zavedli na vseh nivojih, bodo naši kulturni "proizvodi" vse bolj izginjali v "evropski" in čez nekaj desetletij se bodo morda nekateri posamezniki ukvarjali s kulturami majhnim narodov, ki so se vključili v Evropsko unijo.

UDC: 930.25(4)

Ciril Gale: European Union and the Private Nonregistered Archives. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 6/2007, pp. 393-396.

Original in Slovenian, abstract in Slovenian and English, summary in English.

Slovenia is now a part of a bigger community - the European Union. Now there is an absolutely different situation for Slovenian people and our culture. There is a great danger that we will lose our own national identity and diversity in a great number of other national cultures in Europe. Therefore, if we do not wish to disappear as a nation, we have to preserve our original national culture. Otherwise, in a few decades we may become only an interesting subject for scientists investigating the forgotten cultures.

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo se je v določenem smislu povečala nevarnost, da se slovenska kulturna dediščina "zlije" z večnacionalno evropsko in postopoma v njej tudi izgine. Nevarnost je še toliko večja zaradi sprejetih obveznosti. Resna nevarnost izvira iz majhnosti našega naroda ter iz prizadevanj, da se čim bolj prilagodimo evropskim standardom. Zato je še toliko bolj pomembno, da se zavedamo odločilne vloge slovenske kulture za obstoj naroda kot celote. Če se tega ne bomo zavedali na vseh nivojih, bodo naši kulturni "proizvodi" vse bolj izginjali med "evropskimi", in čez nekaj desetletij se bodo morda kakšni posamezniki ukvarjali s kulturami majhnih narodov, ki so se, vključeni v Evropsko unijo, izgubili v neznanu.

Neštetokrat povedano spoznanje, da se Slovencem zdijo tuje stvari boljše in zanimivejše od lastnih, postaja vse bolj resnično. Če pogledamo mlado generacijo, ki je zdaj stara od petnajst do trideset let, lahko ugotovimo, kako se manjša njihov besedni zaklad v materinščini. Marsikatero slovensko besedo zamenjujejo, vsaj v pogovornem jeziku, s tujimi. Dejstvo ne bi bilo zaskrbljujoče, če ne bi imeli ustreznih slovenskih besed, a to ne drži. "Moderni" izrazi, kot so: cool, mega, ultimativen,

* *Ciril Gale, TV Slovenija, Oddelek za arhiviranje in dokumentacija, Kolodvorska 2, 1000 Ljubljana, Slovenija.*

frend in podobni, se vse bolj uveljavljajo tudi v "uradnih" medijih. Časniki in revije so polni tovrstnih besed, saj jih lektorji in uredniki velikokrat kar dopuščajo. Da ne govorimo o pogovornem jeziku voditeljev izvirnih televizijskih oddaj tipa TLP. Dobivamo občutek, da nekatera publika ne loči med slovenskim in tujim. Ob tem seveda ne moremo mimo dejstva, da so "mega" copati, smuči, žoge, kolesa, televizorji, filmi in drugi proizvodi potrošniške družbe skoraj izključno tujih znamk (Reebok, Head, Panasonic, Shimano ...).

Slovenski znanstveniki in umetniki so odločilno cenjeni doma le v primeru, če so uspeli v tujini. Šele uspeh, na primer domačega celovečernega filma na tujih filmskih festivalih zbudi večjo pozornost našega občinstva zanj. Ugodnosti, ki jih evropska zakonodaja predvideva za nacionalne medije (to so tisti, ki imajo v svojem programu vsaj petdeset odstotkov izvirnih prispevkov), so še vedno premajhne, da bi korenito spodbudile ustvarjalnost znotraj nacionalnih meja. Evropa in tudi ostali svet še kako čuti "ameriški kulturni imperializem" na vseh področjih. Če se samo zavemo dejstva, da osemindvetdeset odstotkov vseh osebnih računalnikov na zemeljski obli uporablja sistemski program MS Windows, potem še tako trdni argumenti ob tem dejstvu zbledijo. Če nikogar več ne moti, da imamo program MS WORD v angleški verziji, potem to pove veliko. Sprijaznili smo se z dejstvom, da mimo angleškega jezika ne moremo.

Zaradi burne evropske preteklosti je bilo veliko kulturnih dosežkov uničenih in izgubljenih. Marsikaj se je ohranilo v državnih, precejšnji del pa tudi v privatnih, zasebnih arhivih. Manjkajoče dele zbirk v državni lasti je mogoče dopolniti z dragocenostmi v privatnih zbirkah. Nekateri zasebniki skrbno skrivajo - iz takih ali drugačnih razlogov - zbirke, ki so še kako pomembne za Slovence, pa se o tem prav nič ne ve. Še bolj tragično za nas je, če kulturne stvaritve posamezniki prodajo tujim zbirateljem in muzejem. V takem primeru so potem tovrstni "proizvodi" slovenske umetnosti za Slovenijo dokončno izgubljeni.

Ustrezna davčna politika bi morala stimulirati vlaganja v ohranjanje kulturne dediščine, ki bi bila potem dostopna tudi javnosti. Če se, na primer uveljavi kakšen slikar, bi bilo treba najprej poizkusiti njegova dela odkupiti v Sloveniji. Šele potem, ko bi ocenili, da jih imamo za ohranjanje nacionalne kulture pri nas dovolj, naj bi avtor svoje stvaritve ponujal tujcem. V nasprotnem primeru se bomo vse bolj "utapljali" v "evropski" kulturi, izginjale bodo umetnine, odveč bo slovenščina kot formalni uradni jezik. Vsakdo mora najprej sam poskrbeti za lastno kulturo.

Registracija oziroma natančen popis kulturnih dobrin nacionalnega pomena, ki se nahajajo v zasebnih arhivih in v privatni lasti, bi brez dvoma prispeval k ohranjanju slovenske kulture v širšem evropskem prostoru. Pri tem ne mislimo samo na kulturne dosežke v ožjem pomenu besede. Predmet kulturne dediščine so tudi vsakdanji uporabni predmeti, ki jih zavržemo, namesto da bi jih ohranili ter morda oddali muzejem in drugim institucijam. Marsikdo se niti ne zaveda pomena in vrednosti posameznih vsakdanjih uporabnih in uporabljenih orodij, ki so lahko še kako izvirna, pa smo jih skoraj v celoti zamenjali s tujimi, ker so kvalitetnejša in modernejša. Neko orodje je lahko le člen v razvoju posamezne gospodarske panoge. Če ga že nadomestimo z modernejšim, bi lahko za narodni spomin ohranili vsaj nekaj kosov. Zasebni zbiratelji se tega zavedajo in imajo kar precej bogate zbirke, država pa za mnoge med njimi niti ne ve.

Najmanj, kar družba lahko stori, je poskus osveščanja državljanov o pomenu kulturnih dosežkov, da se o njih začne govoriti ter jih znanstveno raziskovati. Stimulativna davčna politika bi pospešila širitev zasebnih zbirk, ohranjala bi narodovo

kulturo za zanamce ter dvigovala narodno zavest. Prav gotovo bi bil marsikateri posameznik pripravljen odstopiti del svoje zbirke državnim institucijam, proti plačilu ali brez njega. Čas, v katerem živimo, je vse bolj dinamičen in marsikaj bo mimogrede izginilo v pozabo, če ne bomo "registrirali" nekaterih dejstev. Marsikateri pisatelj objavlja pod psevdonimom. Njegovi sodobniki to vedo, čez deset ali dvajset let pa bo za tovrstno "registracijo" lahko prepozno. To velja za vsa področja ustvarjanja. Če se avtorski "produkti" ohranjajo v bolj ali manj neznanih zasebnih arhivih, je še veliko več možnosti, da bodo za vedno izgubljeni za narodovo kulturno dediščino.

S skrbnejšim pristopom bi pridobili vsi: na eni strani država, ki bi si zagotovila številne vire kulturnih dosežkov, po drugi strani pa bi bilo materialno nadomestilo za njihovo uporabo koristno za lastnike zasebnih zbirk. V Dokumentaciji TV Slovenija so arhivirani številni filmi iz privatnih zbirk, ki so na razpolago za produkcijo najrazličnejših televizijskih oddaj, novinarskih prispevkov in propagandnih spotov. Danes si skoraj ni mogoče predstavljati ustvarjanja programov brez uporabe tudi zasebnih arhivov. Televizijska dokumentacija je na filme in kasneje na videokasete presnela tudi številne fotografije, dokumente in najrazličnejše gradivo, ki ga ustvarjalci potrebujejo pri svojem delu.

Praksa kaže, da tudi lastniki marsikdaj ne vedo, kdo je avtor in kaj konkretno je na določenih posnetkih, fotografijah, filmih. Potrebno je angažirati zgodovinarje in druge strokovnjake, ki lahko posamezno gradivo vsebinsko natančno opredelijo in umestijo v prostor, kamor spada. Če pomislimo, da je v antični Grčiji komedija veljala za nekaj manjvrednega, bi bilo njeno popolno izginotje velika izguba za svetovno literaturo. V požaru v znameniti aleksandrijski knjižnici je bilo neprecenljivo gradivo izgubljeno za vedno. Koliko je knjig, pisnih dokumentov, posnetih filmov in videokaset, na katerih so posnetki, ki bi bili zanimivi tudi za druge, pa so marsikateri nedostopni za slovensko kulturo.

V določenih zgodovinskih obdobjih so bili nekateri umetniki "prepovedani". Prva leta po drugi svetovni vojni ni nihče smel govoriti o pesniku Balantiču, čeprav je bilo splošno znano, da je eden največjih slovenskih pesnikov. Na srečo se je ohranila glavnina njegove pesniške zapuščine, ohranjena pa so tudi različna pričevanja in spomini nanj, vse zaradi osebnega prizadevanja posameznikov.

Nekateri ustvarjalci so delovali na različnih področjih, javnosti pa je znan samo del te večstranskosti. Med take avtorje sodi na primer pisatelj in dramatik Miloš Mikeln, ki pa ima, kar je komajda še komu znano, kot urednik in scenarist izjemne zasluge tudi za razvoj slovenskega stripa.

Kaj pomeni ohranjanje zasebnih neregistriranih arhivov za slovensko kulturo, je namreč mogoče nazorno prikazati tudi na področju stripa ali devete umetnosti. Strip je dolga leta uradno veljal za produkt zahodne civilizacije, ki zavaja mladino celo na stranpota. V petdesetih letih prejšnjega stoletja so bili napadi zoper strip tako hudi, da je moral Miki Muster, ki je v *Tedenski tribuni* risal strip *V Afriki*, prenehati z risanjem tega stripa in začeti namesto njega slikanico z besedilom pod slikami *Tivolski prijatelji*. Ko so se napadi nekoliko pomirili, je lahko znova nadaljeval s stripom. Danes je strip "rehabilitiran", Miki Muster ovenčan s priznanjem za življenjsko delo, originalov svoji del pa nima niti sam. Nekaj ljubiteljev njegovih del je shranilo odtise iz časnikov in revij ter samostojne knjižne publikacije. Miki Muster bo verjetno šele v prihodnosti dobil mesto v slovenski kulturi, ki mu zaslužno pripada. Vendar do tega ne bo prišlo, če slovenske državne ustanove ne bodo sodelovale z lastniki zasebnih arhivov.

Podobnih primerov bi lahko našli še veliko, a tukaj ni potrebe za to. Radi bi le opozorili na potrebo po ozaveščanju glede ohranjanja kulturnih dobrin. Mnogi ustvarjalci bodo slej ko prej pozabljeni, njihove stvaritve pa bodo ostale tudi zanamcem in prihodnjim rodovom. Naloga vseh, ki delujejo na področju dokumentacije in arhiviranja, pa je predvsem, da "registrirajo" zasebne zbirke in jih že na ta način naredijo bolj dostopne za vse. Prav je, da ne ostajamo zaprti za lastnimi plotovi in smo dojemljivi tudi za dosežke drugih kultur, toda za svojo bomo najboljše poskrbeli sami.

SUMMARY

EUROPEAN UNION AND THE PRIVATE NONREGISTERED ARCHIVES

Slovenia is now a part of a bigger community - the European Union. Now there is an absolutely different situation for Slovenian people and our culture. There is a great danger that we will lose our own national identity and diversity in a great number of other national cultures in Europe. Therefore, if we do not wish to disappear as a nation, we have to preserve our original national culture. Otherwise, in a few decades we may become only an interesting subject for scientists investigating the forgotten cultures.

The danger of losing our national properties is much bigger than we can imagine. Our inhabitants must be familiar with several foreign languages and are forced to use them if they wish to communicate with other Europeans. The American culture imperialism is a danger to the rest of the world. In European Union small nations are aware of that, and also of the non-intentional cultural imperialism of the strongest European cultures (countries). Therefore the national cultural inheritance is the only key to stay a nation also in the future. There is no time to lose. Small nations may not wait any longer if they do not want to be lost and forgotten.